

Wam de Moor

De kunsteducatieve praktijk van een fusieschool

In het kader van de Culturele en Kunstzinnige Vorming is hier al eerder geschreven over het project Goede Praktijk, dat in 1994 en 1995 is georganiseerd door het Platform Kunsteducatie in het voortgezet onderwijs, met als trekkers Greetje van Gemert en Koos van Deursen. Tien scholen, gekozen uit een veel groter aantal, lieten een elftal deskundigen zien wat ze op het gebied van het onderwijs in de kunsten in huis hebben. De bemoedigende en interessante ervaringen van de projectleden werden vastgelegd in het boek *Als 't er in zit, wil 't er uit* (Nijmegen 1996). Daarin vindt men rapportages over de tien scholen en een essay waarin de balans wordt opgemaakt en criteria worden genoemd waaraan een goede praktijk van kunsteducatie zou moeten kunnen voldoen.

Een van de scholen die aan het project deelnamen is het Etty Hillesum College in Den Helder. Een doodgewone scholengemeenschap, met beperkte mogelijkheden, maar waar door een groepje moedigen gepoogd wordt recht te doen aan het streven naar kunst en cultuur in de schoolse samenleving. Ik was een dergenen die deze school bezochten, schreef daar een persoonlijk verslag over, dat niet bedoeld was voor bovengenoemd boek, en legde het voor aan de mensen van de school met het verzoek eventuele fouten te elimineren. Die reageerden positief. Het lijkt me in het kader van dit nummer van *Tsjip* over CKV1 nuttig dit verslag hier te doen, met dank aan Dick Ramler.

Het zal de Heldenaren goed gedaan hebben in de nota *School en Cultuur* van de staatssecretarissen Nuis en Netelenbos, op 17 september jongsleden aangeboden bij de begroting voor O.C. & W., dat hun 'rondje Cultuur', waarvan in het hiernavolgende sprake is, niet aan de aandacht van de bewindslieden of hun ambtenaren is ontsnapt.

Vernieuwen tijdens een fusieproces: zwaar!

Het Etty Hillesum College in Den Helder drukt ons opnieuw op het feit, dat scholen in fusieprocessen nauwelijks in de gelegenheid zijn hun ware aard te laten zien. *Erst kommt das Fressen, dann die Moral* is een les die we in de jaren zeventig wel hebben geleerd. Die leuze geldt ook voor een gemeenschap die, gevormd uit vier scholen met ieder hun eigen schoolcultuur - interconfessionele havo/vwo, prot. chr. mavo, katholieke mavo en (i)vbo -, de balans opmaakt van de kunsteducatieve activiteiten binnen en buiten de lessen.

Een *schoolleiding* heeft in zulk een situatie de grootste zorgen liggen bij haar personeel, krijgt het verlies op te vangen van docenten die uitstekend functioneren ten voordele van anderen die eigenlijk van hen de minderen zijn maar puur vanwege hun veiliger positie op de afvloeiingslijst blijven deel uitmaken van het docentencorps; moet reageren op telkens nieuwe missives vanuit Zoetermeer waardoor de lessentabellen gaan schuiven; en heeft het hoofd vooral bij de eindexamenresultaten die direct doorwerken op de concurrentie-

positie van de school. Een schoolleiding forceert zich in zulk een situatie tot een positieve houding ten opzichte van de kunstvakken - dikwijls onder de streep -, doorgaans meer met de mond beleden dan in regelingen tot uiting gebracht.

Docenten reageren verschillend: we hebben ze gezien: gefrustreerd de docent Beeldende Vorming die zich vertwijfeld afvraagt hoe de eens zo aardige samenwerking binnen zijn vakgroep hersteld kan worden; eenvoudig zichzelf in haar bescheidenheid de docente muziek, die best wat meer van het vak zou willen maken, wanneer de condities waaronder gewerkt moet worden maar beter waren; en enthousiast de docent Nederlands die er na de fusie beter op is geworden en dankzij inzicht in de literatuurdidactiek het literatuuronderwijs in zijn klassen en die van enkele collega's leerlinggericht weet te maken.

Wanneer wij terugkijken op ons bezoek aan het Etty Hillesum College, blijft ons bij dat er een paar interessante voorbeelden van goede praktijk zijn te vinden, dat het kunstonderwijs als zodanig geen prioriteit heeft en dat de activiteiten op het terrein van de kunsten buiten de les slechts een klein percentage uitmaken van de buitenlesactiviteiten.

De leerlingen zelf lijken daar tevreden mee. Hun eigen uiting van creativiteit, het door hen gemaakte schoolblad *SchoK*, is schokkend door een gebrek aan werkelijke creativiteit en zoekt het in een puberale uiting van verzet, die in schoolbladen wel vaker wordt aangenomen en eerder onderdeel is van hun groepscultuur - waarin de leraar kan worden gezien als een natuurlijke vijand. Een dergelijk schoolblad verraadt dat op het gebied van de literaire vorming in creatieve zin veel meer gedaan zou kunnen worden dan de meeste scholen doen. Het verraadt ook dat binnen zo'n college in turbulentie de verhouding tussen leerlingen en schoolleiding of docenten schade kan lijden.

Twee vormen van goede praktijk

Intussen is juist een van de punten van goede praktijk op het Etty Hillesum College dat in de literatuurles Nederlands binnen de basisvorming de inbreng van de mavo-afdeling kan leiden tot een meer leerlinggericht literatuuronderwijs. Of zoals de docent, Dick Ramler, het formuleerde: 'Je kon toch in mavo-4 niet werkelijk de leerlingen boeien door ze de vaste nummers van de Lijst te laten leren door middel van uitleg, uittreksels en analyse?! En zo ben ik, mede dankzij de ideeën van Koos Hawinkels, die gebruik van de jeugdlektuur bepleit en inleven van de leerlingen in de personages uit de boeken die ze lezen, gekomen tot thematisch lezen van boeken. Ik vraag hen bijvoorbeeld om zich voor te stellen dat ze, in het kader van het thema Angst en Beven, een der hoofdpersonen zijn uit Guus Kuijers roman *Drie verschrikkelijke dagen* en opschrijven hoe zij een bepaalde situatie de baas geworden zouden zijn. Daarover praten we dan'. Het is een vorm van literatuuronderwijs die tegelijk, door de creatieve opdracht, een begin is van literaire vorming. Een startpunt dat tot veel meer kan leiden, een startpunt overigens dat op andere scholen sinds 1980 is gekozen.

Het muziekonderwijs, zoals mijn collegae-bezoekers en ik dit hebben mogen bespreken en volgen aan de hand van de lessen van docente Yvonne Kapitein,

levert voor veel leerlingen een behoorlijk gestructureerde kennismaking op met de muziek. De methoden *Van laag tot hoog* en *Weten wat je hoort* van Hans Haan en Barry Lommen bieden alle leerlingen van (i)vbo tot vwo elementaire kennis van instrumentengebruik, basis muziektheorie, vormleer, muziekgeschiedenis, ze zetten leerlingen door creatieve groepsopdrachten aan tot voorzichtige pogingen tot het maken van eigen muziek. En daar de school beschikt over de juiste computers en daarbij behorende programma's voor het leren lezen van noten, het *capella*-programma om muziekstukjes te schrijven en om bestaande composities te beluisteren en eventueel uit te printen, kan de docente de leerlingen goed motiveren. Een losbladig *Songbook* met zo'n zestig popsongs is representatief voor de keuzes die men doet: de popmuziek neemt als object van studie een belangrijke plaats in. Het gebruik van *Pop in de klas* van Ger Storms (uitgave Panta Rhei, Katwijk, 1981, 1994, 8e druk) versterkt deze indruk.

Een bijzonder excursieprogramma

Heel bijzonder is het *excursieprogramma* dat de classicus Jan Wieberdink ontwikkelde voor de leerlingen die Grieks (vanaf klas 3) en Latijn (vanaf klas 2) in hun pakket hebben (in totaal zo'n 55 leerlingen). De tweede klas valt hier nog buiten, omdat leerlingen dan druk zijn met de verwerving van de basiskennis.

Het excursieprogramma bestaat uit drie onderdelen. Ten eerste zijn er de binnenlandse excursies (plm. 40 leerlingen), als volgt geordend:

Klas III	Excursie Amsterdam (Pierson e.d.)
Klas IV	Excursie Nijmegen (Museum Kam e.d.)
Klas V	Excursie Amsterdam (overige)> zie alternatief
Klas VI	Excursie Leiden (Museum Oudheden)

Het alternatief voor klas V is een vijfdaagse reis naar Keulen en Trier, waarbij op de heenweg Xanten wordt aangedaan en op de terugweg Heerlen en Maastricht. Keulen is interessant omdat na een bezoek aan het Römisch-Germanisches de klim naar het Ludwig Museum voor moderne kunst volgt: in de praktijk een geweldige belevenis voor de leerlingen. De kosten voor deze excursie zijn relatief laag, nog geen f 250,-, door eenvoudig reizen, eigen vervoer per busje, zelf koken en dergelijke. Kosten worden door de leerlingen zelf opgebracht.

Ten tweede is er eens in de drie jaar voor de leerlingen van de drie hoogste klassen op vrijwillige basis een uitwisseling met een gymnasium vlak bij Rome. Klas IV-V-VI gaan dan zelf een week naar Rome en verblijven daar bij de jongens en meisjes, die zichzelf vervolgens (of vooraf) ontvangen (hebben) in Den Helder, waarbij zij dan deze Romeinen de voornaamste schoonheden van Holland laten zien. Vooral deze ervaring vinden zij altijd zeer bijzonder. De kosten van deze uitwisseling worden op f 400,- per leerling gehouden, in zoverre dat deze zelf f 200,- betalen voor hun programma in Rome, maar ook f 200,- voor de komst van de Italianen. Hierbij gaat het doorgaans om 25 leerlingen. De leerlingen verdienen deze uitwisseling doorgaans met bollen-

ellen, want een beetje geld hebben ze wel nodig: de reiskosten komen er nog bij.

Ten derde gaan de leerlingen van V en VI die Grieks gekozen hebben (en verder kan iedereen die Latijn gedaan heeft of uit lagere klas denkt dat het wat voor hem/haar is mee) zoveel mogelijk naar toneeluitvoeringen in Alkmaar of Amsterdam van Grieks theater. Daaraan is de laatste jaren geen gebrek (*Medea*, *Prometheus* bijvoorbeeld); de docent volgt het nauwkeurig en regelt het bezoek. De school vergoedt de toegangskaartjes voor deze voorstellingen. Wanneer er voorstellingen worden bezocht die een vroeg vertrek uit Den Helder vergen, bijvoorbeeld in Den Haag of Rotterdam, knoopt de excursieleider daar een bezoek aan vast aan bijvoorbeeld het Gemeentemuseum of het Architectuurinstituut.

Een flitsend Rondje Cultuur

Er zit meer goede praktijk in het vat op het EHC, bijvoorbeeld voor wat betreft het Rondje Cultuur dat, in samenwerking met Triade, in ontwikkeling is en waarvoor leerlingen van de tweede klas in het afgelopen jaar voorbereidend werk hebben gedaan. Blijkbaar zo goed, dat dit jaar van 9 tot 12 april bijna negenhonderd leerlingen, de derdeklassers van het EHC, de Openbare Scholengemeenschap Nieuwediep en het Vormingscentrum De Boeg een cultureel rondje door de marinestad hebben gemaakt. Elke dag reden vier autobussen de leerlingen van de ene culturele instelling naar de andere, van de bibliotheek naar de schouwburg, van het filmhuis naar de kunsttuitelen en het cultureel jongerencentrum naar het centrum voor kunsteducatie. Een speciale *leerlingenkrant Rondje cultuur*, uitstekend vormgegeven met enthousiasmerende foto's van swingende en drummende leeftijdgenoten had de negenhonderd vantevoren opgewarmd. Jaarlijks terugkerende activiteiten van elders als de Jongeren-theaterdag en de Kunstbende waren ingepast in het programma van de plaatselijke kunstinstellingen, en zo kon het Rondje Cultuur de opmaat vormen, een soort Vrij-Uitmarkt over meerdere dagen en met meer actieve dan passieve elementen, voor wat Den Helder jongeren aan cultuur te bieden heeft.

Ramler: 'Wij vonden het een succes, omdat zowel de leerlingen en de collega's als de deelnemende culturele instellingen enthousiast waren. In het stadhuis, de Kunsttuitelen, de Bibliotheek en in het gebouw van het cultureel centrum Triade zijn de tastbare resultaten van het Rondje Cultuur te zien: een expositie van werken die tijdens het Rondje Cultuur gemaakt zijn en met werk van leerlingen uit de derde klassen van beide scholengemeenschappen. Absoluut voor herhaling vatbaar. Volgend jaar doen we het weer.'

Belofte maakte schuld

Nog méér goede praktijk daar aan het Marsdiep?

Het belooft goede praktijk, wanneer een school zegt te beschikken over een schoolorkest, een schoolkoor en een toneelgroep. Maar is het ook goede praktijk wanneer het orkest een wisselende groep van maximaal 25 leerlingen blijkt te zijn, die een tijdlang in een uur, gewonnen op verkorting van de les-

sen tot 45 minuten, repeteert en vervolgens gedwongen wordt uit te wijken naar een pauze van een half uur of een half uur voorafgaande aan de lessen, eenmaal per week, waarbij leerlingen soms al na drie keer afhaken omdat zij bijlessen natuurkunde of een vreemde taal moeten volgen en in feite niemand zich verplicht voelt om op de repetities te komen?

Is het ook goede praktijk wanneer het schoolkoor een handvol docenten en leerlingen is, dat ter gelegenheid van de kerst- en paasviering een aantal liedjes instudeert en daarvoor enige keren bijeenkomt, terwijl follow-up ontbreekt?

En is het goede praktijk wanneer de toneelgroep bestaat uit zeven docenten en drie leerlingen die, indien een regisseur gevonden kan worden, eenmaal per jaar een Noel Coward of ander blijspel opvoert?

Zulke praktijk is natuurlijk mééngenomen, onder het motto 'Alles is goed voor wie niet veel verwacht', maar zij laat zich licht door een betere praktijk vervangen. Bètere praktijk van het schoolorkest, dat de charme behoudt van het 'ieder die graag een instrument bespeelt mag meedoen' maar tegelijkertijd dan ruim de tijd heeft om wekelijks te repeteren, een tijd die zorgvuldig wordt ingeroosterd, zodanig dat alle leerlingen die willen en elke docent die mee wil blazen, strijken of trommelen dit kunnen doen; die toewerkt naar een uitvoering, mogelijk zelfs in samenspel met schoolkoor of toneelgroep, bijvoorbeeld voor de opvoering van een musical, en geleid door een dirigent die daarvoor de nodige tijd in de vorm van honorarium of taakuren tot zijn/haar beschikking heeft.

Bètere praktijk van een schoolkoor, waaraan zo mogelijk ook docenten hun voldragen stemmen lenen, en dat in het verlengde van het muziekonderwijs dingen kan laten horen die iets van het avontuur dat muziek is voelbaar maken.

Bètere praktijk van een toneelgroep waaraan niet drie uitverkoren leerlingen naast zeven docenten, maar véél leerlingen mee kunnen doen, die op deze wijze wezenlijk geïnspireerd raken voor drama en er veel voor over hebben om, onder leiding van een vrijgestelde regisseur, tot een productie van -relatieve- betekenis te komen. (Zie in dit nummer de bijdrage over CKV 1 met Ine Pels)

Confrontatie met kunst, ingroeien in kunst stelt eisen. Aan de deelnemers, de leiding en het management. Confrontatie met kunst laat geen vrijblijvendheid toe. Zo min als men, in schoolverband, deze vrijblijvendheid toelaat als het gaat om de schoolvakken. Die tijd ligt achter ons. De stap naar minder vrijblijvendheid, naar meer kunsteducatief beleid zal het EHC goed doen. De akkers liggen open, het zaad is er, de eerste oogst is binnen. Nu nog het onderhoud.